

Nr 401.

Av herr **Magnusson** i Skövde, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 247, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Världskriget har tvivelsutan verkat i hög grad egendomsförstörande och förminskande på det produktiva arbetet. Även för vårt land göra sig verkningarna härav förnimbara och påkalla en om möjligt ökad produktion icke blott för att fylla det egna varubehovet utan även för att till förmån för vårt lands arbetare och företagare vara med om att fylla den stora varubristen bland de av kriget direkt eller indirekt berörda länderna. Under sådana förhållanden synes det näppeligen vara klokt och riktigt att genom lagbud begränsa arbetstiden och därigenom ock produktionen — fastmera synes det riktiga då vara att söka så långt möjligt främja densamma. Att man inom en del av de krigförande länderna, där krigets bördor bragt folken till förtvivlan, kommit dem att förlora besinningen, nu sysslar med en hel del sociala experiment och då även med maximiarbetsdagen, är ju icke ägnat att förvåna, men därav följer icke, att det för vårt land skulle vara klokt eller riktigt att nu lagfästa åttatimmarsdagen. Det torde också vara synnerligen ovisst, huruvida den utomlands blir lagfäst eller tillämpad i den utsträckning som i regeringens proposition förutsättes, och i vart fall kommer dess tillämpning nu att ställa våra näringar i en efterhand, som kan bli ödesdiger icke blott för företagen utan än mera för arbetarna genom minskade arbetstillfällen. Särskilt för jordbruksnäringen kommer en lagstadgad maximiarbetsdag att medföra synnerligen stora svårigheter, oavsett att lagen föreslås icke komma att omfatta jordbruket. Detta, som väl vid första påseendet av icke så få jordbrukare uppfattas som en fördel, torde snarare innebära motsatsen, ty om arbetstiden för jordbruket begränsades till samma tid som för industrien, skulle därav ofrånkomligen följa en viss förpliktelse för statsmakterna att sörja för en sådan prisbildning å jordbrukets produkter, att näringens fortbestånd tryggades.

När, såsom nu föreslås, jordbruket undantages från lagens verkningsområde, kommer, som i det följande skall visas, densamma att det oaktat verka i hög grad produktionsfördyrande för jordbruket genom den kortare arbetstid, som där ofrånkomligen måste genomföras samt genom att arbetstidens begränsning i industrien medför höjda pris å de industrialster, varav jordbrukaren har behov. Samtidigt frigör sig det allmänna, genom att formellt undantaga jordbruket från lagens verksamhetsområde, från förpliktelsen att sörja för jordbruksnäringens ekonomiska fortbestånd.

Den motivering departementschefen i propositionen nr 247 lämnat till lagförslaget är synnerligen ojämn, motsägande och i flera fall missvisande. Icke minst är detta fallet i de delar motiveringen hänför sig till lagens inverkningsområde på jordbruksnäringen. Då lagförslaget torde komma att från annat håll underkastas mera ingående granskning i fråga om dess inverkan på andra näringar, skall jag här begränsa mig till att enbart skärskåda dess eventuella inverkan på jordbruksnäringen.

Beträffande uppfattningen att den förkortade arbetstiden icke skulle medföra produktionsminskning utan att genom arbetstidens begränsning vunnas ökad arbetsintensitet, förtjänar påpekas, att departementschefen tydligen ej själv är övertygad därom, då han på ett ställe i propositionen talar om att befolkningsöverskottet skulle kunna helt komma industrien till godo för fyllande av dess behov av ökad arbetskraft. I propositionen nämnes å sid. 21, »att där arbetstiden varit oskälig lång dess förkortande städse medfört ökade arbetsprestationer». Det synes mig förelegat starkare skäl att, hellre än att kursivera sista satsen, kursivera orden »oskäligt lång», ty på dessa ord ligger väl ändå huvudvikten. Det lär väl ändå ej kunna påstås, att inom många näringar, särskilt jordbruket, en betydligt längre arbetstid än 8 timmar kan betraktas som oskälig, ej heller att en förkortning medför en ökad arbetsprestation under samma tid. För jordbruket måste därjämte beaktas, att det blir ej blott arbetarens prestation som minskas, utan än mer dragarnas, som i motsats till maskinen likväl kräva fullt underhåll även under tid de ej arbeta. Häremot kan väl göras invändningen att just med beaktande av denna omständighet har jordbruket undantagits. Men inskränkningen av arbetstiden inom andra näringar kommer ofrånkomligen att försäkra inskränkningar även på jordbruket och därmed produktionssvårigheter och produktionsfördyring. Är man då även beredd att vidtaga åtgärder mot sådant prisfall å jordbruksprodukter, att jordbruket utan att ruineras kan bära dessa nya svårigheter och erhålla det ökade pris på sina produkter, som härav betingas?

Departementschefen kan, när allt kommer till allt, icke förneka att man får räkna med betydligt ökat behov av arbetare inom de näringar, som beröras av den lagstadgade maximiarbetstiden. Detta framgår tydligt av framställningen å sid. 30—31 i propositionen. Detta ökade antal arbetare måste givetvis tagas ifrån något håll och då närmast från sådant, som ej beröres av den lagstadgade begränsningen. Därvid torde med säkerhet den näringsgrupp, som alltid lämnat största kontingenten av ökat arbetareantal nämligen jordbruket, ifrågakomma. Detta har departementschefen ej helt kunnat förbise men söker förringa faran av den sugning av arbetskraft från jordbruket, som komme att uppstå, varjämte göres gällande såväl i det socialstyrelsens yttrande som departementschefen gjort till sitt som i övrigt, »att jordbruket har tillräcklig arbetskraft och ej heller torde framdeles bli i behov av ökning». (Se bl. a. sid. 31 i prop.)

Medan sålunda övriga näringar skola äga helt absorbera befolkningsöverskottet, hänvisas jordbruket att i bästa fall sysselsätta samma antal som hittills, men frånhändes möjligheten av utveckling. Vad blir det under sådana förhållanden kvar av det icke minst från vänsterhåll så ofta hörda talet om »jordhunger», om »återvändande till jorden», om »de menliga sociala verkningarna av flykten från jorden till industrien och storstäderna» o. s. v.? Man torde väl ändå ej kunna komma ifrån, att skall ett »återvändande till jorden» äga rum, en mättnad av »jordhunger» vinnas, så måste detta ske på den vägen, att personer genom arbete i jordbruket kunna förvärva nödiga kunskaper och övning att sköta en torva. Ty att till jorden återföra vid industriarbete upplärda och vana arbetare är dömt att misslyckas. Även om man genomför den längst drivna jordfördelning, kan man väl ej besätta jordlotterna med första bästa »jordhungeriga» industriarbetare, som icke ens ha gjort sina första arbetsår i jorden. Med den framtidsmöjlighet (riktigare uttryckt tillbakagång), som genom departementschefens resonemang tillmättes jordbruket, blir ju detta dömt till att i bästa fall (såvida nu ej stillestånd här som eljest medför tillbakagång, död) kunna behålla sin nuvarande numeriska ställning, men därutöver intet. Dess befolkningsöverskott skall »i fortsättningen tagas i anspråk för övriga näringsområden».

Det torde emellertid vara ställt utom allt tvivel, att jordbruket, om lagförslaget genomföres, endast har att välja mellan tvenne eventualiteter, antingen att bibehålla den längre arbetstid, som med hänsyn till jordbruksdriftens anordning och dess ekonomiska villkor är och än mer under nedgående konjunkturen blir nödvändig och därunder erfara, att en stor del av dess arbetskraft av den inom andra näringar rådande

kortare arbetstiden, som särskilt måste locka ungdomen, suges ifrån jordbruket, eller ock nödgas jordbrukaren förkorta arbetstiden någorlunda i nivå med industrien. Vad detta kommer att betyda icke blott rent ekonomiskt för jordbruket utan ock för möjligheten att under bråd och viktig säsongtid över huvud få absolut nödvändiga arbeten såsom sådd och skörd ordentligt utförda, ligger för en var jordbrukskunnig i öppen dag. Vad det kommer att betyda för produktionen, för »självförsörjningen», torde också kunna förstås.

Såsom stöd för sin framställning angående jordbrukets behov av arbetskraft anför departementschefen vidare att »bränslekommissionen hade under sin verksamaste tid nära 40,000 arbetare i sin tjänst, nästan uteslutande hämtade från jordbruket. Men jordbruket har ändå kunnat reda sig».

Framställningen är i hög grad anmärkningsvärd och vittnar om det ytterst vaga och ytliga sätt, varpå departementschefen bedömt spörsmålet. Det bör väl ändå ej vara honom obekant, att vi 1917 hade den minsta och sämsta skörden på många år jämte nästan obruten torka under skördetiden, vilket ju i ofantlig mån minskade arbetet med skörden. Alla jordbrukare voro 1917 ense därom, att hade vi då fått en kvantitativt normal skörd jämte vanliga arbetskrävande vanskligheter med bergningsvädret, skulle skörden då i mycket stor utsträckning just till följd av att bränslekommissionen berövade jordbruket den nödiga arbetskraften, blivit förstörd. Men att då taga erfarenheten från 1917 som bevis för att jordbruket skulle ha alla utsikter att kunna framdeles reda sig med tillgänglig eller reducerad arbetskraft är verkligen förvånande. Och hur skall det gå, om detta då tillfälliga hämtande av arbetare från jordbruket blir permanent?

Det bör ej heller vara någon obekant, att den under krigsåren så gott som fullständigt avstannade emigrationen möjliggjort fyllande av arbetarebehovet inom vissa näringar utom att andra, särskilt jordbruket, blivit blottställda. Men om till bränslekommissionens 40,000 arbetare skulle lagts de tiotusenden, som under normala tider årligen utvandra, hade ställningen tvivelsutan tett sig helt annorlunda. Och även för kommande år måste vi tyvärr räkna med emigrationen, när det gäller att bedöma arbetarettillgången ej minst för jordbruket, varifrån emigrantströmmen väsentligen flutit. Det går sålunda ej an att, såsom departementschefen gör, i detta sammanhang helt enkelt bortse från den i vårt samhälleliga och ekonomiska liv så djupt ingripande emigrationsfrågan.

Även om man biträder departementschefens resonemang (sid. 30) att »jordbrukets arbetarfråga ligger på ett annat plan, att en viktig faktor

är att skapa största möjliga antal egna-hem», lär väl icke därigenom något minskat utan tvärtom ökat behov av jordbruksarbetare föreligga. Ty här måste man räkna med antalet arbetare, oavsett om arbetaren lägger ner arbetet på egen torva eller för andra. Småbruket kräver just genom sin större intensitet flera arbetare, och det torde vara uppenbart att antalet arbetare är större å samma areal lagd till småbruk än i stor-drift, detta också av skäl, att den av departementschefen åberopade »ökade maskinella driften» etc. i större utsträckning kan tillämpas å storbruket. Men hur skall över huvud denna ökade arbetskraft för småbruksbildning för återvändo till jorden vinnas, om allt jordbrukets befolkningsöverskott enligt departementschefens framställning skall gå till industrien?

Departementschefen framhåller, att industriarbetarna genom åttatimmarsdagen skulle vinna betydligt ökad tid för hem och familj, för förströelse, för inhämtande av nyttiga kunskaper m. m. Detta kan ju vara alldeles riktigt, ehuru nog satsen »åfång gå» kommer att kanske mer än förr bli tillämplig. Men alldeles samma behov som nyss nämnts förefinnas ju även beträffande jordbruksarbetarna, som ingalunda böra hållas på en lägre social nivå än andra eller ha mindre behov av hemliv. Det konsekventaste ur social synpunkt hade därför varit, att förslaget omfattat även dessa. Härvid möter givetvis nästan oöverkomliga tekniska och ekonomiska svårigheter, men i stället för att helt enkelt gå omkring dessa borde man gått dessa in på livet och antingen sökt inrymma dem i förslaget eller låta det hela bero. Ty att en eventuell reglering till 48 timmars arbetsvecka av arbetstiden inom jordbruket skulle verka i hög grad förryckande på dettas ekonomi är uppenbart och att sålunda en eventuell lagstiftning härutinnan också måste bereda den för landet omistliga jordbruksnäringen ekonomiska garantier. Nu går man dessvärre en väg, som visserligen leder jordbruket för tillfället förbi lagen, men kommer att likväl medföra ytterst djupgående ekonomiska konsekvenser för detsamma. Jordbruket har att vänta sig blott tvenne alternativ: bibehållande av en sommartiden betydligt längre arbetstid, med påföljd, att arbetarna gå ifrån jordbruket, eller en betydande reducering av arbetstiden, med därav följande synnerligen menliga ekonomiska konsekvenser.

Departementschefens tal om »överflyttning av kapital till mera lönande placering — t. ex. jordbruket (sid. 29) —» varav också följer ökad insats av jordbruksarbetare, förutsätter dels, vad han eljest ej synes vilja utsäga, att industrien kommer att om lagen genomföres gå tillbaka, dels att jordbruket skulle vara och än mer bli en så lönande näring, att den lockade till kapitalplacering.

Det vore ju för jordbrukets utövare i hög grad fägnande att våga trygga sig till en sådan förhoppning, men dessvärre torde nog ej det vanskliga läget berättiga till sådana.

Departementschefen säger å sid. 28 att »i den mån jordbruksarbetarna även vinna ökade förmåner, det är svårt att se, varför jordbruksarbetarna skulle i större utsträckning än eljest vända sig till industrien». Vad förstås här med ökade förmåner? Förmånen av kortare arbetstid behöver ju enligt hans förut uttalade uppfattning ej komma dem tillgodo, ehuru han i detta sammanhang närmast antyder något sådant; detta skulle sålunda närmast kompenseras av ekonomiska förmåner. Men vem garanterar att jordbrukets ekonomiska ställning under kommande tider blir sådan att det har utsikter att bära dessa ökade bördor? Visserligen säger departementschefen, att »jordbrukets arbetarebehov är mycket elastiskt». Ja sannerligen, jordbrukets elasticitet är härutinnan så stor, att den rör sig å ena sidan mellan välskött produktionskraftigt jordbruk med tillräcklig arbetare tillgång och å andra sidan på grund av bristande arbetskraft vanskötta sådana. Och det torde väl ej vara klokt att sträcka denna elasticitet till bristpunkten. Frågan om vår »självförsörjning» är mest en fråga om tillräckligt många armar i jordbruksarbete. Skola vi ej ens få komma ut ur kristiden, innan dess viktigaste och mest dyrköpta erfarenheter kastas överbord?

Att nu genomföra en lagstadgad åttatimmarsdag skulle förvisso verka synnerligen betungande på alla näringar, ej minst jordbruket, och äventyra deras fortbestånd, till men icke blott för företagarna utan även och ej minst för arbetarna. De utredningar, som föregått lagförslaget, äro mycket ofullständiga. Särskilt bristfällig är utredningen beträffande lagens inverkan på jordbruksnäringen, där egentligen blott lämnas några antydningar och försök att framställa saken som blott föga berörande jordbruket. Från jordbrukarehåll måste dock krävas full klarhet härutinnan.

På grund av dessa anförda skäl tillåter jag mig därför hemställa,
att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågasvarande proposition.

Stockholm den 5 april 1919.

Karl Magnusson,
i Skövde.

I motionens syfte instämna:

E. O. Magnusson.

M. Svensson.

Arthur Gustafson
i Kasenberg.

S. Welin.

Sig. A. Carlsson.

Pehr Aug. Andersson.